

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента – доцента, кандидата філологічних наук, доцента кафедри іноземних мов технічного спрямування, Інституту гуманітарних та соціальних наук, Національного університету «Львівська політехніка»

Кушки Беати Густавівни на дисертаційне дослідження Нанівського Романа Семеновича «ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ОМЕЛЯНА ВИШНЕВСЬКОГО (1931 – 2019)», представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Одним із об'єктів дослідження історії педагогіки сьогодні все частіше стає її недавнє минуле, пов'язане з перехідним етапом масштабних суспільних трансформацій в незалежній Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, що стимулювало різновекторний розвиток української педагогіки. Разом із дослідженням тенденцій освітніх процесів, різних аспектів реформування освіти, подальшого розширення напрацювань з порівняльної, соціальної, спеціальної педагогіки, теорії і методики навчання та виховання, природною є увага вчених до провідних педагогів зазначеного історичного періоду, педагогічна діяльність яких впливала на розгортання освітніх та наукових процесів в Україні.

Одним із таких педагогів був професор Омелян Вишневський (1931 – 2019), який пройшов шлях від учителя середніх шкіл до науково-педагогічного працівника, розробника педагогічних концепцій, формування власного цілісного і неординарного бачення цілей, завдань, змісту, інструментів навчання, виховання, розвитку підростаючого покоління. Його педагогічна спадщина є складовою масштабного комплексу педагогічних здобутків українських учених-педагогів кінця ХХ – початку ХХІ століття, однак вона вирізняється специфічним авторським баченням, принциповою відмінністю у трактуванні мети освіти і виховання з огляду на сучасне соціальне замовлення, непересічними візіями багатьох проблемних моментів педагогічної теорії та освітньої практики.

Тема дисертаційного дослідження Нанівського Р. С. відповідає тематичному плану науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Теоретико-методичні засади особистісного і професійного розвитку сучасного фахівця в умовах інтеграції у міжнародний освітній простір» (№ держреєстрації 0121U113179).

Тему дисертації затверджено (протокол №3/22 від 24.10.2022 р.) та уточнено (протокол №8/24 від 25.03.2024 р.) Вченою радою Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка».

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Ретельний та всебічний аналіз наукової праці Нанівського Р. С. уможливив виокремлення найбільш суттєвих наукових результатів, що мають теоретичне і прикладне значення для педагогічної науки і практики. Дисертантом вивчено проаналізовано історіографію, джерельну базу та методологічні засади

дослідження. У роботі розкрито біографію та освітню діяльність вченого, виокремити періоди його життєвого шляху та розвитку педагогічних ідей. До найбільш суттєвих наукових результатів, що містяться в дисертації відносимо висвітлення освітньо-дидактичних візій педагога та поглядів О. Вишневського на сучасне українське виховання та педагогіку розвитку. Вагоме значення відводимо результатам дослідження, що характеризують історико-педагогічні дослідження вченого, а також окреслюють можливості творчого використання педагогічних ідей О. Вишневського у сучасному освітньому просторі України.

3. Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційній роботі Нанівського Р.С. *вперше* здійснено комплексний аналіз освітньої діяльності, педагогічних поглядів та ідей Омеляна Вишневського; *виокремлено* три періоди його життєвого шляху: перший (1931–1955) – родинне виховання, здобуття початкової, середньої та вищої освіти; другий (1955–1978) – педагогічна діяльність у закладах загальної середньої освіти; третій (1978–2019) – праця у закладах вищої освіти та вихід на пенсію; *запропоновано* чотири періоди розвитку його науково-педагогічних досліджень: перший (1961–1989) – дослідження у сфері методики навчання іноземних мов; другий (1989–1995) – осмислення засад перебудови навчально-виховного процесу у середній та вищій школах на засадах демократизації та гуманізації; третій (1996–2006) – розробка теорії сучасного українського виховання і розвитку, оновлення завдань дидактики, осмислення необхідності реформування структурних та змістових аспектів середньої освіти в Україні; четвертий (2007–2018) – дослідження українського виховного ідеалу з огляду на потреби внесення змін до українського національного характеру; *визначено* чинники формування світогляду О. Вишневського (родинне середовище, соціокультурні умови, науково-дослідницька діяльність); *розкрито* погляди О. Вишневського на сучасне українське виховання та педагогіку розвитку, проаналізованого бачення ним завдань, змісту та інструментарію формування характеру особистості; *висвітлено* освітньо-дидактичні візії педагога; *охарактеризовано* історико-педагогічні дослідження вченого. *Уточнено* сутність дефініції «педагогічна біографістика» під якою розуміємо наукову педагогічну дисципліну, яка має історичний характер, спрямована на дослідження життя, світогляду, освітньої діяльності та педагогічної спадщини персоналії і послуговується міждисциплінарною (передусім історичною та педагогічною) методологією. *Подальшого розвитку* набули положення щодо актуалізації педагогічних ідей освітнього діяча в умовах розвитку сучасного українського суспільства загалом та педагогічної науки і системи освіти зокрема. *До наукового обігу* введено невідомі раніше архівні джерела, маловідомі наукові та публіцистичні праці О. Вишневського. *Укладено* бібліографічний перелік наукових, методичних та публіцистичних праць ученого.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації та публікацій Нанівського Р. С. дає підстави для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених автором результатів. Вивчення джерельної бази (335 найменувань) уможливило виокремлення суперечностей між: досягненнями у розкритті та аналізі деяких

напрямів розвитку української педагогіки другої половини ХХ – початку ХХІ ст. і відсутністю значних напрацювань на ниві педагогічної біографістики окресленого періоду; наявністю й доступністю широкої джерельної бази для дослідження педагогічної персоналії зазначеного періоду і рівнем її опрацьованості у науковій площині; наявністю новітньої методології досліджень життя та педагогічної творчості науковця і прикладним рівнем її застосування у контексті конкретної історико-педагогічної студії; між повсякчас декларованою необхідністю повернення до української освітньої традиції, духовно-моральних, національних, родинних засад виховання дітей та молоді і недостатньою увагою до праць тих учених, предметом дослідницького інтересу яких були зазначені проблеми.

Представлений автором науковий апарат, чітке визначення мети, завдань, підбір відповідних методів дослідження дає змогу зрозуміти як авторське бачення розв'язання наукового завдання, так і логіку дисертаційного дослідження.

Зібрана джерельна база дослідження, її всебічний аналіз, чітке окреслення і застосування комплексу методологічних підходів сприяли досягненню мети дослідження. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації забезпечені в повному обсязі.

Дисертацію підготовлено на високому науковому рівні. Дисертант володіє теорією проблеми і методами її дослідження.

Зміст поданих анотацій відображає зміст дисертації та висвітлює її суттєві аспекти й основні положення.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертанта у науково-практичних конференціях різного рівня.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Безперечно, авторські напрацювання та результати дослідження мають вагомe теоретичне і прикладне значення для розвитку педагогіки, зокрема й історії педагогіки.

Основні положення дисертації впроваджено у практику підготовки майбутніх учителів під час викладання навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності», «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Теорія та методика викладання іноземної мови», «Теорія навчання і виховання», «Методика організації гурткової та краєзнавчої справи в початковій школі», «Основи музейної справи», «Методика навчання технологічної освітньої галузі», «Загальні основи педагогіки та історія її розвитку», «Теорія та методика виховання», «Педагогічна культура вчителя». Матеріали дисертаційного дослідження можуть використовуватися для розробки спецкурсів для студентів та учителів, які прагнуть підвищувати власну професійну кваліфікацію. Корисними будуть результати виконаного дослідження для науковців, які студіюють історію розвитку педагогічної думки в Україні та педагогічну біографістику.

Це підтверджено довідками про впровадження результатів дослідження в роботу низки закладів освіти, які зафіксовані у додатках до дисертаційної роботи.

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Основні ідеї, матеріали, положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані теоретиками та практиками освітньої галузі, зокрема у процесі професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл у

зкладах вищої педагогічної освіти України, підвищення кваліфікації педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти; враховані у процесі виховної роботи сучасної школи; під час виконання подальших досліджень у галузі української біографістики, історії педагогіки тощо.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій не викликає сумніву, оскільки забезпечується логічністю структурування дисертаційної роботи. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає розв'язанню завдань дослідження для досягнення його мети. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки й узагальнення.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; представлено хронологічні рамки дослідження, джерельну базу, наукову новизну одержаних результатів та їхнє практичне значення; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження, структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологічні засади дослідження» охарактеризовано та класифіковано історіографію проблеми, джерельну базу дослідження, розкрито її інформаційно-фактологічний потенціал, а також окреслено методологічні засади дослідження загальнонаукового, конкретно-наукового та інструментально-методологічного характеру.

У другому розділі «Життєвий шлях та освітня діяльність Омеляна Вишневського» розкрито головні аспекти біографії О. Вишневського, висвітлено здобуття ним освіти, становлення світогляду в умовах родинного виховання, з'ясовано особливості його педагогічної праці у закладах загальної середньої освіти, поступове зацікавлення науковою роботою з методики навчання іноземних мов. Висвітлено науково-педагогічну діяльність О. Вишневського у закладах вищої педагогічної освіти, його активну громадсько-просвітницьку працю в умовах відродження української державності.

У третьому розділі «Освітньо-дидактичні та історико-педагогічні візії Омеляна Вишневського» охарактеризовано бачення О. Вишневським завдань перебудови і розвитку української освіти (передусім її середньої ланки), трактування ним функцій і змісту освіти, формування нових дидактичних принципів, пропозиції щодо удосконалення навчального процесу. Водночас, у розділі окреслено зміст, напрями і результати історико-педагогічних студій науковця.

У четвертому розділі «Погляди Омеляна Вишневського на виховання і розвиток особистості» охарактеризовано концептуальне бачення О. Вишневським загальних засад виховання і розвитку особистості, трактування ним змісту виховання і розвитку, розкриття чинників і методів виховання та розвитку. Окреслено можливості творчого використання педагогічних ідей О. Вишневського у сучасному освітньому просторі України. Актуальними для сучасної педагогіки та освітньої практики є пропозиції вченого щодо:

реформування системи управління освітою; гуманізації та демократизації змісту і процесуальних складників едукації на засадах дитиноцентризму, педагогіки співробітництва; удосконалення методики навчання іноземних мов (застосування підстановчих вправ, роботи в парах у групах, оцінювання уроку іноземної мови); оновлення змісту виховання на основі ієрархії цінностей, а відтак виховання духовності, патріотизму, громадянськості; впровадження спочатку на експериментальному рівні у заклади загальної середньої освіти України розроблену О. Вишневським програму виховання і розвитку учнів.

У мовно-стилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення.

8. Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих результатів, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. У процесі дослідження уточнено сутність ключових понять дисертації: «освітня діяльність», «педагогічна біографістика», «педагогічна спадщина», «едукація», та встановлено логічні зв'язки між ними. На нашу думку, більше уваги потрібно звернути на такі поняття як «інтегральне мислення», «проблемне навчання», підстановчі вправи тощо.

2. У дисертації визначено та теоретично обґрунтовано сукупність історичних та педагогічних умов, які забезпечували ефективність професійного росту педагога, а також висвітлено розвиток теоретичних основ формування педагогічних поглядів. Доцільно було б акцентувати увагу на тому, як досвід інших країн впливав на становлення особистості Омеляна Вишневського.

3. На наше переконання, варто було б збагатити текст дисертаційної роботи засобами візуалізації представленої інформації.

4. Авторів варто звернути увагу на оформлення переліку використаних джерел та попрацювати над чітким дотриманням вимог обраного стилю.

5. Вважаємо за доцільне рекомендувати авторів, на основі отриманих наукових результатів, розробити навчально-методичний посібник, в якому відобразити спадщину Омеляна Вишневського з метою його подальшого використання у загальноосвітній школі.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Наукові результати та основні положення, висновки й окреслені можливості використання педагогічної спадщини Омеляна Вишневського достатньо повно викладено у 8-ми одноосібних працях: 4 статті у виданнях, внесених до переліку наукових фахових видань України, 4 тези доповідей – у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

10. Висновок

Отже, рецензоване дисертаційне дослідження Нанівського Романа Семеновича на тему: «Освітня діяльність та педагогічні погляди Омеляна Вишневського (1931 – 2019)» є самостійним, завершеним дослідженням, яке має

наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Нанівський Роман Семенович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Рецензент:

доцент, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
технічного спрямування
Інституту гуманітарних і соціальних наук
Національного університету
«Львівська політехніка»

_____ Беата КУШКА

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

_____ Роман БРИЛИНСЬКИЙ